

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De Ingeniorum delectu, ad eloquentiam specialiùs dictum. Capvt VI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

Vide Baro-
nium.

sapientissimorum hominum, Clementis Ale-
xandrini, & ipsius Origenis, caeterorumq; non
dissimilium studijs feliciter illustrata. Sileri-
pator de gymnasio Theodosiano, in quo sex
Rhetores, viginti Grammatici, imperatorijs
stipendijs honestati, magno Christianae iuven-
tutis concursu vna docuerunt. Quid habet tan-
dem antiquitas, quod non dicam, cum A cade-
mia Parisiensis pristina maiestate, sed cum me-
diocri quidem schola comparari possit: scimus
sub Claudio Imperatore Romanos doctoris
Graeci penuria, Massiliam liberos misisse, vt
Graecica literatura excolerentur. Discimus
ab Eusebio, sub Domitiano primum Romae
Quintilianum, publica mercede conductum ex
Hispania Rhetoricam docuisse. At apud nos,
nullus penè vicus, cui non humanorum lite-
rarum magister sit publico stipendio honesta-
tus, adeo iniqui sunt Censores, qui ingenijs,
& studijs Ethnicorum plus tribuunt, quam
Christianorum.

De Ingeniorum delectu, ad eloquentiam
specialius dictum.

CAPVT VI.

Cicero de
orat.

A Pollonius ille quidem A labendensis præ-
clari præceptoris munere fungebatur; qui
eorum, quos ad capessendum eloquentiæ stu-
dium, in suum ludum parentes mittebant, inge-
nia explorabat accuratissimè; quæ si minus
essent idonea, quam primum dimittebat, ne
frustra laboribus in discendo frangerentur. Et
certè, cum in omnibus artibus sit ingeniorum
habendus delectus, maxime verò in eloquen-
tia, quæ, vt res est omnium difficillima, ita inge-
nij felicitatem magnoperè desiderat. Hic pro-
fectò, vt aiebat Isocrates, *ὅτι ἡρακλῆς ἡδὲ νόϋ.*
A Ethiopes, vt aiunt, fortitudinis indolem in
pueris hac ratione explorare solebant: Ingentes
quasdam aues cicuratas alebant domi, quibus
tenella adhuc pusionum corpora imponebant:
Ad id autem ministerium mirabili quadam
dexteritate factæ erant, vt in sublime scissores
efficerent, & leni motu deuolantes reportarent:
Hoc si non pauebant pueri, si volatum intre-
pide sustinebant, eximia indolis dabant indi-
cium.

Plutar. in
Isocr.

Alexand.
Neapol. L. 2.
cap. 25.

Ita profectò, & in eloquentia facere oportet,
& diligenter spectare ingenij motus, &
cursus, quibusve pennis, & quam sublimè ferri
possit, quod in pueris, in quibus natura, vt ait

Cicero, tanquam in speculis cernitur, à teneris
elucere solet.

Primum illud ex veterum sententia statua-
mus, aliquas esse naturas veluti diuino furore
accensas, quas Dionysius Halicarnassensis *θεῖος
διαφέρας* eleganter appellat: easque, vt ferrum
Siderite lapide affricatum, sic mente diuina in-
citas, arcana quadam vi perfundi.

Talis fuit mens Origenis, qui à teneris vn-
guiculis; iam discendi cupiditate volitans pa-
trem de sacrorum dogmatum mysterijs magna
prudencia interrogabat. Pater verò admiratus,
conabatur incitatissimos naturæ cursus mode-
rari, ne tantis motibus non sufficeret mortali-
tas, sed videbat in eo *θεῖος φῶς*, idcirco
dormientis pectus, quasi sacrum magnæ men-
tis domicilium excolabatur.

usob. 14.
C. 60.

Tale fuit D. Augustini ingenium, qui annos
natus duodecim, Logicos, & Rhetoricos Ari-
stotelis libros intelligebat.

D. Aug.
confess.

Hanc mentem *θεῖος φῶς*, magna quædam, &
aeris incitatio mentis, & affectuum teneritudo
consequitur, qui oriuntur ex vi *φωτισίας* quæ
in ipsis, vt cera mollis, impressas rerum ima-
gines facillimè suscipit, ijque tenaciùs adha-
rescit.

Hoc in Thucidide adhuc puero visum est,
qui cum Herodotum historias in theatro reci-
tantem audiret, quibusdam narrationibus per-
motus, erupit in lachrymas: quod animaduertens
Herodotus, eius naturam *ὄργιστον* pronun-
ciauit, & prædixit fore, vt in virum eloquen-
tem euaderet.

Quid verò Euripides, quàm acrem, & viuiam
ιδιολογία habuerit, notauit Longinus in libro
πρὸς ἑρμῆν. inde fluunt illi versus;

*Ὁ μήτερ ἐκέρτω σε μὴ ἐπίσειέ μοι
Τὰς αἰματώπιδες, καὶ δακρυτῶδες κόρας,
Ἄττα γὰρ αἰταὶ πηλοῖον δρωσκουσι.*

Dicas cum ipsas furias facibus armatas vi-
dere, non scribere. Similiter cum Phacrontis
currum describit, eius animus cum equis voli-
tat, & cum adolescente ipso periclitatur.

Eandem naturam nactus est M. Tullius, qui
sibi vehementes illas perorationes, non inge-
nio, sed dolore fluere ingenue fatetur. *Quid ego
de miserationibus loquar? quibus eò sum vobis
pluribus, quod etiam si plures dicebam, us perorati-
onem mihi tamen omnes relinquebant: in quo, vt
viderer excellere, non ingenio, sed dolore assequer-
bar. Deinde Nulla me ingenio, sed magna vis ani-
mi inflammat, vt me ipse non teneam.*

Cic. in or.

Et

Et de Quintiliano habet Angelus Politianus. Tantam vim concipiendarum imaginum in eo fuisse, & frequenter ita commotum, vt non solum lachryma illum, sed & pallor, & vero similis dolor deprehenderent.

Dio. Long. sigl. v. l. v. s.

Sit igitur hoc primum apti ad eloquentiam ingenij indicium: σφοδρὸν καὶ ἐνθουσιαστικὸν πάθος; & vt vno verbo dicam, furor oratorius, quem, qui solis poetis tribuunt, vehementer errant.

Alterum, est grauis quaedam acrimonia ingenij; qui enim tantum in miserationibus excellunt, & nihil habent iracundiae, facile in motus muliebres degenerant, qui non satis oratoriam grauitatem decet. Ad hanc inquit Dionysius Longinus excellae mentis generositatem oportet ingenia liberalissimè educari, neque enim possunt seruilia, vbi praesertim vitij hominum, & grauium personarum oblistendum est, hoc libertatis decus, & παρρησία retinere. Οὐδὲ γὰρ οἶον τε μικρὰ, καὶ δειλοπρεπέη φρονεῖντας, καὶ ἐπιτηδεύοντας παρ' ἄλλων τὸν βίον διαμαρτύνει, καὶ τὸ παντὸς αἰῶνος ἕνεκεν κείναις.

Tertium, est naturalis quaedam facundia, candor, elegantia, qua multi à puero cernuntur excellere, in explicandis animi sensibus iam arguti, vberes, expediti, ad quod cum vocis plena quaedam suauitas, tum decorum actionis accedit; Dona sunt Dei ad fatum disciplinae accipiendos peropportuna.

Rap. sigl. Egnat. l. i. c. 4. Lud. xiii.

Carolus Zenus septennis puer, cum eius parens ad Smyrnam à Turcis interfectus generosè occubisset, apud Clementem VI. de patris virtute, & sua orbitate orationem habuit tanta facundia, vt indolem pueri admiratus summus Pontifex, cum penes se, & habere voluerit, & iam grandem natu, Patrensi sacerdotio amplissimo decorarit. Hoc anno 1614. cum LVDOVICVS XIII. Flexiam nostram parentis olim sui HENRICI MAGNI cunabula, nunc cordis, pretiosissimi omnium pignoris domicilium, & Gymnasium regia munificentia extructissimum inuiseret, à pueris variarum linguarum oratiunculis in collegij limine exceptus est, qui ad reliquos ludos, & apparatus cederent initium: Placuit humanissimo Regi vtracunda adolescentulorum fiducia, & meli-
eus lepos, qui tum in labris insidere videbatur. Itaque, & eorum nomina rogare, & blandissimè affari (quae Regum nostrorum est comitas, affabilitateque sermone). Princeps optimus haud dedignabatur.

Est illa quidem expetenda puerilis facundia, non tamen ad grandem, & exaggeratam eloquentiam sufficit, nisi maioribus praesidijs instructa fuerit. Quamobrem similia plerumque videmus ingenia in Panegyricis, & mediocribus etiam causis, quae illam vim incense metis non requirunt, suauiter, feliciterque versari, ad maiores autem dicendi faces, non ita apta, compositaque inueniri: & hoc eximie inter caetera notat Longinus. παρα γὰρ μὲν τοῖς ῥητορσι τὰ ἐγκύματα, καὶ τὰ πομπικὰ, καὶ δεικτικὰ, τὸ ἄδελφον, καὶ τὸ ὑψηλόν, καὶ ἀπαντὸς περιέχει πάθος ὃ χρεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον. ὁ δὲν ἤρχεται τὸ ῥητορικὸν οἱ περιπαθεῖς ἐγκυματικὸι, ἢ ἔμπροσθεν οἱ ἐπαγωγικοὶ περιπαθεῖς.

Quartum, est memoriae vis, & fecunditas, quam obeius necessitatem eloquentiae partem constituerunt. Ita est profecto, Musae ille disciplinarum omnium auspices cum à Ioue in hanc lucem essent editae, lacte Iunonis crescere & innutiri minime potuerunt, inuenta est illis nutritrix Mnemosyne, quam nos memoriam appellamus; haec autem Iouis partum suis vlnis excepit, fouit, aluit, fecundauit. Est quasi horreum mentis memoria, in quam optimarum artium fruges reconduntur, & suo tempore expromuntur. Imo Thesaurus est, exquisitissima rerum omnium opulencia refertus, quae subinde, cum opus est, in varios vsus explicantur. Huius beneficio destitutus Orator, alioqui multis praecellens partibus, rudi, & imperito plerumque similis videtur. Quo risu omnium est exceptus Curio: qui cum contra Titiniam dicturus esset, subito totam causam oblitus, Titiniae beneficij, & cautionibus id factum esse dicebat. Sed ipse erat adeò labili memoria, vt aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quaereret. Quare, licet expeditam celeritatem, & profluentem vim verborum haberet, plurimum tamen ex defectu memoriae amittebat dignitatis. Seneca epistola vigesima septima, Caluittum Sabinum facere perstringit, qui cum esset, & tenui, & ad singula vacillanti memoriola, docti nomen aucupatur. Nunquam vidi hominem beatum indecentius: huic memoria tam mala erat, vt illi modo nomen Vlyssis excideret, modo Achilidis, modo Priami, quos tam bene nouerat, quam paedagogos nostros nouimus. Nemo vetulus nomenclator, qui nomina non reddidit, sed imponit, tam perpetam, quam ille Troianos, & Archi-

Cicero in Bruto.

Sen epist. 27.

Archivus per salutat, nihilominus eruditus volebat videri.

Hanc itaque compendiarie excogitavit, magna summa erit seruos, vnum qui Homerum teneret, alterum qui Hesiodum. Nouem præterea lyricis singulos assignavit. Postquam hæc familia illi comparata est, cœpit conuiuas suos inquietare. Habebat ad pedes hos, a quibus subinde eum peteret versus, quos referret, sæpè in medio versu excidebat. Hæc detrimenta memoriae. Contra verò ipsi, in quibus floruit, boni, & felicitatis ingenium fuit indicium, quod rectè norat Fabius. Solet enim maximè quietos, & tranquillios animos comitari: inquietus verò, & leuibus prudens memoria insidere non potest, sicut nec in profuerit sigillum imprimitur.

Excellentes fuerunt memoriae Cyrus, Themistocles, Cyneas, Carneades, Horæsius, Latio Porcius, Proæresius, qui omnes insigni quoque ingenio fuerunt. Non sunt igitur audiendi, qui memoriam stultorum *virtutum* nominant, quod eos in hac parte natura defecerit. Fieri potest, vt stulti propter acrem *paritatis* ardorem multa meminerint. Hæc memoria tamen brutorum est potius quam hominum: nos de ea loquimur, quæ cum ratione, discernitur, & prudentia copulata est, quæ splendidissima, & ex omni parte perfecta ingenia magno opere illustrare solet, & si quæ magna sunt, atque supra communem modum exaggerata, & vim iudicij, & memoriae felicitatem, ex æquo nacta sunt. Sed in iuuenibus propter calorem, & puriores humores promptior, & fidelior: in viris senescentibus, propter impedimenta naturalia, & tot imaginum multitudinem partim eraditur, partim interrumpitur, partim etiam veluti quibusdam velis obnubitur. Gaudeant in hac parte bene nati, quibus natura hanc vim impertita est, perinde enim est, ac si oculus in occipitio constituisset, quo veluti alteri iam intelligentiæ, & memoriae facultate videant *τὰ πρόσω, ἢ ὀπίσω*. Itaque hæc pars diligentissimè excollenda est, quæ facillè vna ex omnibus mentis facultatibus confescescit. Erit autem felicitior, si moderatè exerceatur, non multis, & artificiosis illis imaginibus confundatur: Adueritur deinde tota ratione victus, cibus, potuibus, exercitamentis, quiete, somno, pro recta ratione temperatis.

Quincum & optimum est iudicium, quo nihil ad disciplinas, & vitam vniuersam præstantius est, aut melius. Qui vberem memoriã na-

tus est sine iudicio (hoc enim contingere potest) perinde est, ac si grandem apothecam habeat sine vino, laxissimum horreum sine frumento. Defectus memoriae facilius *P. Rich. in acad. bona.* quidem excusatur, quia licet sit ea pars valdè *est.* nobilis, non est tamen prima, deinde à multis rebus fortuitis aut pendet, aut iuuatur, quò fit, vt nimis culpandi sint, qui non habeant, & ipsi suam in eare ingenuè fateantur imbecillitatè: Iudicio autem qui velit cedere, aut eo se destitutum putet, rarus est, quod hanc partem omnes sua natura, si modo dignitatem teneat, accommodatissimam ducunt. Et certè, qui iudicio caret Orator, quasi Cyclops Homericus effosso oculo in tenebrosâ corporis spelunca iactetur, & afflicteret necesse est.

Iudicium est amissis, & norma mentis. Rationis scilicet approbatio, & improbatio, quæ postquam in veri inuestigatione elaborauit, tum iudicium, quasi Censor, quid aptum sit circumspicit, quid ex quoue nascatur, quid cuique sit consequens, quid alienum, quid repugnans, quid consentaneum, confusa denique, & permixta disungit, disuncta conciliat, rerum nodos tangit, & explicatissimè dissoluit. Hoc est verè præstantis iudicij munus, quod vt apparet in veritatem, sic voluntas in bonum, sua propensione rapitur, sed cum rerum causæ adeò sunt ignotæ, & mendacium veri similitudine sæpè imponat, difficile est in hac parte semper esse felicem.

Meliora sunt iudicia, quæ liquidiora sunt, & minimè confusa, quæque rem diu examinant, antequam præcipitent sententiam. Deteriora plerùmque initium virorum, quæ licet quid expediat videant, tamen vel sui diffidentia, vel aliquo affectu facile abripiuntur. Deteriora sunt omnium suspicacia, obstinata, maleuola, & ad omnem incredulitatem rigore quodam mentis obfirmata. Et hæc de ingenij notis satis. Cæterum sine studio, & doctrina gladius est in vagina reconditus, cuius acies quotidie hebescit, atque retunditur. Hæc igitur summo opere curanda est.

De studio, & exercitatione eloquentiæ.

CAPVT VII.

Veterum eloquentiam mirificis exercitationis incendebat ardor, eaq; vis alebat, quæ neque flexu ætatis, neque honorum decursu

Memoria est oculus in occipitio.

Vide Philo. p. 523. & p. 524. in philosophia